

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

ילדים ברשתות חברתיות באינטרנט

י"ט באייר תשע"א

23 במאי 2011

כתיבה: אתי וייסבלאי

אישור: שרון סופר, ראש צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדה לזכויות הילד של הכנסת בראשות חבר הכנסת זבולון אורלב בנושא "ילדים נתפסים ברשת – ילדי דור ה'פייסבוק'". במסמך יוצג רקע על רשתות חברתיות באינטרנט ונתונים על השימוש של ילדים בהן, עמדות ומחקרים על השפעת השימוש ברשתות חברתיות באינטרנט על ילדים ובני נוער ועל הסיכונים הכרוכים בו, כגון חשיפה לעבריינות מין ולי'פגיעה מקוונת" (Cyber Bullying), ומידע על פעולות הסדרה עצמית ועל פעולות של גורמים ממשלתיים להגנה על ילדים ובני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות באינטרנט.

מן המסמך עולות הנקודות העיקריות האלה :

- רשת חברתית היא אתר אינטרנט המבוסס בדרך כלל על מידע אישי אמיתי ומאפשר למשתמשים בו ליצור פרופילים אישיים, לתקשר עם בעלי פרופילים אחרים, להעלות לרשת תכנים ולהשתמש ביישומים דוגמת משחקים. יש אתרי רשתות חברתיות רבים, והם מציעים למשתמשים בהם אפשרויות מגוונות לפי מאפייניהם.

- במחקרים שנערכו בארה"ב ובאירופה נמצא כי 60% עד 75% מן הילדים בני ה-9 או יותר משתמשים ברשתות חברתיות, ושיעורם מגיע ליותר מ-80% בגיל ההתבגרות המאוחר. בישראל טרם נערך מחקר אקדמי מקיף על השימוש של ילדים ברשתות חברתיות. לפי סקרים, 91% מבני הנוער הגולשים באינטרנט בקרב האוכלוסייה היהודית חברים ברשת חברתית, ובני הנוער ייחדו 3.8 שעות ביום בממוצע לגלישה ברשת חברתית. השימוש ברשתות החברתיות הוא הפעילות העיקרית של רבע מבני ה-7-9, מחצית מבני ה-10-12, שני-שלישים מבני ה-13-15 ושלושה-רבעים מבני ה-16-18.

- יש יתרונות רבים לשימוש ברשתות חברתיות בעבור ילדים ובני נוער. אפשר להשתמש בהן לצורכי למידה, יצירה וביטוי עצמי, התנסות בגיבוש זהות, בניית רשת של קשרים חברתיים ופיתוח ויצירת תחושת שייכות והערכה חברתית. עם זאת, המאפיינים המיוחדים של השימוש ברשתות חברתיות עשויים להעמיד את בני הנוער והילדים המשתמשים בהן בפני סכנות, ובהן חשיפה לעבריינות מין ברשת החברתית ו"פגיעה מקוונת".

- במחקרים נמצא כי הסיכון לשידול מיני באמצעות רשתות חברתיות דומה לסיכון בסוגים אחרים של תקשורת מקוונת. השימוש ברשת חברתית מעלה את הסיכוי ליצירת קשר עם אדם לא מוכר ולפגישה עמו, 11% ממי שיצרו קשר עם אדם לא מוכר או נפגשו עמו דיווחו כי הוטרדו באופן כלשהו מקשר זה.

- "פגיעה מקוונת" מוגדרת כפעילות תוקפנית מכוונת וגלויה שמטרתה לפגוע באדם אחר באמצעות האינטרנט ובאמצעי תקשורת אחרים. לפגיעה מקוונת יש השלכות פסיכולוגיות, חברתיות ורגשיות שעלולות להיות קשות מההשלכות של אלימות פנים-אל-פנים. במחקר שנערך בקרב תלמידי חטיבות ביניים בישראל נמצא כי כ-16% מן המשתתפים נפגעו מאלימות ברשת וכ-33% היו עדים לאלימות ברשות. ילדים ובני נוער משתמשים ברשתות חברתיות נתונים בסיכון מוגבר לפגיעה מקוונת. בחוזר מנכ"ל משרד החינוך משנת 2009 פגיעה מקוונת מוגדרת כאירוע אלימות חמור המחייב דיווח ותגובה הולמת.

- רשתות חברתיות רבות חתמו בשנת 2009 על עקרונות לרשתות חברתיות בטוחות יותר. בהסכם זה הרשתות התחייבו לתת לגולשים בהן כלים להגנה מפני סיכונים, להתמודדות עמם ולדיווח עליהם. עם זאת, השימוש בכלים אלו תלוי בדיווח אמיתי על גיל המשתמש ודורש מודעות ומעורבות של הגולשים והוריהם.

- הפעילות הממשלתית להגנה על ילדים ובני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות נעשית במסגרת הפעילות להגנה על ילדים ובני נוער באינטרנט. היא מתמקדת בעיקר בפעילות חינוכית לתלמידים,

למורים ובמידה מסוימת גם להורים. משרד החינוך פועל לניסוח הנחיות להתנהלות בתי-ספר, מורים ותלמידים ברשתות חברתיות.

• הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע במשרד המשפטים פרסמה בדצמבר 2010 טיוטת כללי אתיקה והתנהגות לבעלי מאגרים האוספים מידע על קטינים, המתייחסים גם לאתרי אינטרנט. לפי טיוטת הכללים יחול, בין השאר, איסור על איסוף מידע אודות ילד מתחת לגיל 14 ללא הסכמה הורית.

• המשטרה מטפלת במספר קטן מאוד של תיקים שנפתחו בגין עבירות מין באינטרנט או פגיעה מקוונת, ומקיימת מעת לעת פעילות יזומה ברשתות חברתיות. משרד התקשורת עוסק כיום בתכנון אתר אינטרנט ממשלתי בנושא הגנה על ילדים ובני נוער באינטרנט; המשרד הצהיר על כוונתו להקים אתר כזה כבר בשנת 2009.

1. רקע: רשתות חברתיות באינטרנט

רשת חברתית היא אתר אינטרנט המאפשר לחברים בה להיפגש, לתקשר ולשתף באמצעות תקשורת מחשבים וליצור קהילות ברשת. אנשים המשתמשים באתרי רשתות חברתיות מתארים את עצמם באמצעות יצירת פרופיל שבו מידע אישי, ויכולים ליצור קשר עם בעלי פרופיל אחרים באותו אתר ולבנות בדרך זו רשת של קשרים אישיים. שירותים אלו מאפשרים למשתמשים להתאחד ברשת סביב נושאים או מטרות משותפות, להעלות תכנים, קובצי וידאו ואודיו, קישורים ועוד ולהשתמש ביישומים הזמינים ברשתות החברתיות.¹

לדברי החוקרות בויד ואליסון, ראשיתן של הרשתות החברתיות בשנת 1997 בהקמת האתר Sixdegrees.com; האתר נסגר בשנת 2000. לדעתן, בשנת 2003 הפכו הרשתות החברתיות לתופעה שכיחה, והובילו לכך שגם אתרים של תוכן גולשים ומדיה חברתית דוגמת "פליקר" (Flickr), "יוטיוב" (YouTube) ואתרי האזנה למוזיקה אימצו מאפיינים של רשתות חברתיות, דוגמת האפשרות להגדיר חברים או מנויים, לעצב עמוד אישי, לחלוק מידע ולהגיב על מידע.²

רשתות חברתיות באינטרנט הן תחום המתפתח וגדל ללא הפסקה, מבחינת מספר הרשתות החברתיות ומאפייניהן, מבחינת האפשרויות שהן נותנות למשתמשים בהן ומבחינת היכולת לגלוש בהן במגוון אמצעים, ובכלל זה טלפונים ניידים. יש רשתות חברתיות רבות מאוד, והיישומים שהן מציעות שונים מעט אלו מאלו, ונוצרו או יועדו לקבוצות מסוימות. חלקן הוקמו בעילות דוגמת תחומי עניין משותפים, קידום קשרים מקצועיים, קשר של משתתפים מרקע דומה או מקבוצה אתנית, דתית, מגדרית, גילאית או פוליטית, וחלקן הפכו לרשתות המשמשות קבוצות שיש להן מאפיינים סוציו-אקונומיים דומים ללא כוונת מקימי הרשת. רשתות חברתיות הן מהיישומים הפופולריים ביותר באינטרנט. לדוגמה, ברשת החברתית הגדולה ביותר, "פייסבוק", יש כ-677 מיליון משתמשים, וכ-3.34 מיליון משתמשים בישראל. כ-63% ממשתמשי האינטרנט בישראל משתמשים ב"פייסבוק".³ על-פי אומדני "גוגל", מספר "המבקרים

¹ Margaret Brennan, [Understanding Online Social Network Services and Risks to Youth](#), Child Exploitation and Online Protection Centre, November 2006.

² Danah M. Boyd and Nicole B. Ellison, "[Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship](#)", *Journal of Computer Mediated Communication* 13, 2008, p. 211.

להרחבה בנושא ההיסטוריה של רשתות חברתיות ומאפייניהן ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, השימוש של פרלמנטים ברשתות חברתיות, כתיבה: רועי גולדשמידט, 28 במרס 2011.
³ לפי אתר הסטטיסטיקות [socialbakers](#), נתוני 2 במאי 2011.

הייחודיים" (unique visitors)⁴ ב"פייסבוק" ביום הוא יותר מ-300 מיליון ומספר "המבקרים הייחודיים" בחודש הוא כ-780 מיליון. מספר ה"מבקרים הייחודיים" ביום מישראל ב"פייסבוק" הוא למעלה מ-1.4 מיליון ומספר ה"מבקרים הייחודיים" בחודש הוא כ-3.5 מיליון.⁵

שלא כמו יישומים אחרים של האינטרנט, כמו פורומים, צ'אטים וטוקבקים, שבהם האנונימיות של המשתמש נשמרת במידה רבה, רשתות חברתיות מבוססות על מידע אישי אמיתי ועל קשרים אישיים הקיימים מחוץ לרשת. החברים ברשת מוזמנים לרשום בפרופיל האישי שלהם מידע אישי נרחב, ובכלל זה שם, תמונה, תאריך לידה, מקום מגורים, מקום לימודים ותחביבים. המשתמש יכול לבחור באיזו מידה יהיה המידע שפרסם פתוח לעיני הציבור באמצעות שינוי הגדרות הפרטיות באתר. כמו כן יש אזור בדף המשתמש שבו אפשר להעלות תכנים ולהגיב עליהם, ואפשר לקבוע מי יוכל לראות את התכנים באזור זה ולהעלות אליו תכנים.⁶

2. ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות באינטרנט

הישענות גוברת על קשרים חברתיים עם קבוצת השווים כאמצעי לפיתוח הזהות האישית היא אחד המאפיינים ההתפתחותיים המשמעותיים של גיל ההתבגרות. רשתות חברתיות באינטרנט משתמשות בזמינות, בנגישות, בגמישות ובהיצע הרחב המאפיינים את האינטרנט, והפכו בשנים האחרונות למרחב שיח דומיננטי ביותר בקרב בני נוער. הרשתות החברתיות משמשות כיום כלי מרכזי לבידור ולתקשורת, אשר מעוצב בצלמה של החברה המשתמשת בו, ומנגד – משפיע רבות על פניה.

נתונים שנאספו בבלוג Royal Pingdom מעידים כי 15% מהמשתמשים ב-19 רשתות חברתיות נפוצות בארה"ב הם ילדים ובני נוער (עד גיל 17). יש רשתות חברתיות ששיעור הילדים בהן גדול יותר, וברשת החברתית "פייסבוק" שיעורם הוא כ-20% מכלל המשתמשים.⁷

"ילדים אירופים מקוונים" (EU Kids Online) (להלן: מחקר האיחוד האירופי) הוא פרויקט מחקר מקיף במימון האיחוד האירופי, שנערך בקרב כ-25,000 ילדים בני 9-16 ב-25 מדינות אירופיות⁸ בשנת 2010, במטרה לבדוק את התנהגותם של ילדים, בני נוער והורים באינטרנט, לזהות ולבחן סיכונים ברשת ולהציע מדיניות המבוססת על עדויות מחקריות להתמודדות עם סיכונים אלו. מסקנות המחקר הסופיות אמורות להתפרסם בשנת 2011. לפי ממצאי המחקר, ל-59% מן הילדים בני ה-9-16 יש פרופיל ברשת חברתית – ל-26% מבני ה-9-10, ל-49% מבני ה-11-12, ל-73% מבני ה-13-14 ול-82% מבני ה-15-16.⁹

במחקר שנערך בקרב בני נוער בארה"ב בשנת 2009 נמצא כי 73% מבני הנוער בני ה-12-17 משתמשים ברשתות חברתיות, ובהם 55% מן הילדים בני ה-12 וה-13 ו-82% מבני הנוער בני ה-14 ויותר. שיעור בני הנוער המשתמשים ברשתות חברתיות הוא במגמת עלייה מתמדת מאז שנת 2006, אז היה שיעורם 55% מבני הנוער. שיעור בני נוער המשתמשים ברשתות החברתיות גדול משיעור המשתמשים בשאר קבוצות הגיל. בקרב בני 18-29 שיעור המשתמשים ברשתות חברתיות הוא 72%, ובקרב בני 30 ויותר – 40%.

⁴ על-פי מודד "משתמש ייחודי", גולש שנכנס לאתר ספציפי כמה פעמים בתקופה נתונה ייספר כמשתמש ייחודי אחד.

⁵ נתונים מאתר "גוגל" באמצעות Google AdPlanner, תאריך כניסה: 2 במאי 2011.

⁶ איגוד האינטרנט הישראלי, היכרות ולימוד הרשת החברתית – facebook, מצגת.

⁷ Royal Pingdom, "Study: Ages of Social Networks Users", February 16th, 2010.

⁸ המדינות המשתתפות: אוסטרליה, אירלנד, איטליה, בלגיה, בולגריה, קפריסין, צ'כיה, דנמרק, אסטוניה, פינלנד, צרפת, גרמניה, יוון, הונגריה, ליטא, הולנד, נורבגיה, פולין, פורטוגל, רומניה, סלובניה, ספרד, שבדיה, טורקיה ובריטניה.

⁹ Sonia Livingstone et al., Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children – Full Findings and Policy Implications from the EU Kids Online Survey of 9-16 Year Olds and Their Parents in 25 Countries, London School of Economics, EU Kids Online Network, 2011 (להלן: מחקר האיחוד האירופי).

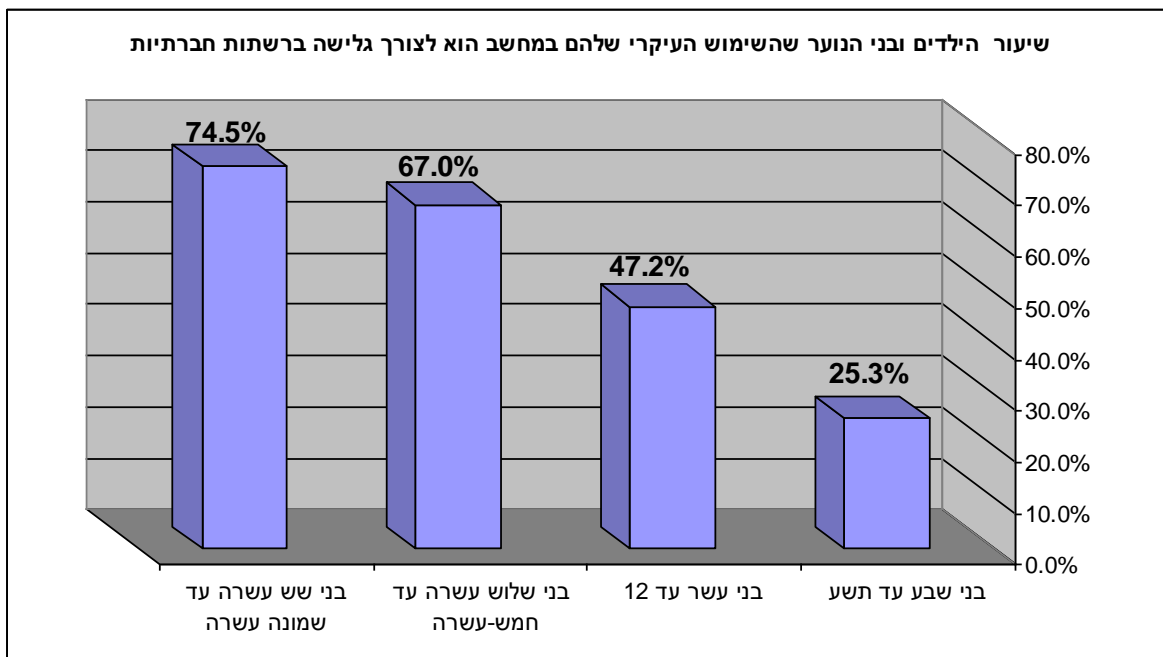

מהשימושים הנפוצים של בני נוער ברשתות חברתיות: שליחת מסרים פרטיים וקבוצתיים, רישום תגובה בבלוג או על קיר של חבר, הערה על תמונה של חבר, שליחת מסרים מידיים או מסרונים והצטרפות לקבוצות. 25% מבני הנוער נוהגים לגלוש ברשתות חברתיות באמצעות טלפונים ניידים.¹⁰

בישראל עדיין לא נערך מחקר אקדמי מקיף בנושא שימוש של ילדים ובני נוער והוריהם ברשתות חברתיות. אין כיום מקור מדידה אחיד, אמין ומקובל לבחינת תעבורת האינטרנט בישראל.

על-פי סקר TIM מחודש דצמבר 2010, ל-91% מן הגולשים בני ה-13-17 באוכלוסייה היהודית יש פרופיל ברשת חברתית – שיעור גדול ביחס לשיעור בעלי הפרופיל באירופה ובארה"ב. כמו כן הסקר מלמד כי 39% מבני הנוער הגולשים באינטרנט משתמשים בטלפונים ניידים לצורך גלישה. שיעור בני הנוער המשתמשים ברשתות חברתיות עלה בשנה האחרונה בכ-5% (מ-86% בשנת 2009 ל-91% בשנת 2010).¹¹

לפי סקר שנערך על-ידי חברת "פאנלס" בראשית שנת 2010 בקרב הורים לילדים, גלישה ברשתות חברתיות היא השימוש העיקרי ברשת של 25.3% מן הילדים בני ה-7-9. שיעור השימוש עולה בקרב בני ה-16-18 לכ-75%. הנתונים מפורטים בתרשים שלהלן:¹²

לפי סקר שערכה חברת השיווק והפרסום לצעירים teenk, בני נוער מבליים 3.8 שעות ביום בממוצע בגלישה ברשתות חברתיות – יותר מכל פעילות פנאי אחרת. כמו כן נמצא כי 67% מבני הנוער בני ה-15-18 גולשים ברשתות חברתיות, 46% מן הגולשים ברשתות חברתיות גולשים עד פעם ביום, 33.2% גולשים פעמיים עד חמש פעמים ביום, 13% – שש עד 20 פעמים ביום ו-7.6% – יותר מ-20 פעם ביום. בני הנוער

¹⁰ Amanda Lenhart, [Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults](#), Pew Internet and American Life Project, February 3rd, 2010.

¹¹ TNS טלסקר, "סקר TIM, דצמבר 2010 – פרסום ראשון", ידיעה לתקשורת, 12 בינואר 2011.

¹² בר חיון, "כ-70% מהילדים בגיל 13 חברים ברשתות החברתיות – כיצד נגן על הילדים מהאינטרנט?", [TheMarker](#), 15 בפברואר 2010.

הגולשים ברשתות חברתיות עושים זאת במגוון רחב של מקומות, ובכלל זה בזמן השיעור, בנסיעה או בהמתנה לאוטובוס או לרכבת, בהפסקות בבית-הספר, בטיולים ובקניון.¹³

נתוני הרשת החברתית "פייסבוק" מעידים כי כ-18% מן המשתמשים ברשת בישראל (כ-600,000 משתמשים) הם ילדים ובני נוער, כמחציתם בני 13-15 ומחציתם – בני 16 ו-17.¹⁴ יש קושי ללמוד מנתונים אלו על שיעור בני הנוער המשתמשים ברשתות חברתיות, שכן אפשר להניח כי ילדים בני פחות מ-12 המשתמשים ברשת החברתית ירשמו גם הם כבני נוער, וכן ייתכן כי בני נוער הרשומים ברשת החברתית יהיו בעלי יותר מפרופיל אחד.¹⁵

3. סיכונים והזדמנויות הקשורים בשימוש של ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות

כפי שעולה מן הנתונים שהובאו בסעיף הקודם, רשתות חברתיות הן כלי אהוב ומקובל ביותר על בני נוער. לפי מחקר של קרן האו"ם לילדים "יוניסף", רשתות חברתיות משנות במידה ניכרת את השימוש של ילדים ובני נוער באינטרנט ואת מרקם החיים החברתיים שלהם. ההבחנה הברורה בין "העולם האמיתי" ל"עולם הווירטואלי" מצטמצמת, בייחוד עם המעבר לתקשורת מקוונת באמצעות טלפונים ניידים, המאפשרים חיבור מתמיד לרשת ללא קשר למקום. המושג חברות מוגדר מחדש כדי לכלול את כל מי שרשום בפרופיל, יהיה אשר יהיה טיב הקשר עמו. גבולותיה המסורתיים של הפרטיות מאותגרים כאשר ילדים ובני נוער מקבלים עידוד לחשוף את עצמם, במודע או שלא במודע, בפני קהל רחב שעשוי לכלול מיליונים, וחבריהם צופים בפעולות היום-יום שלהם באופן מתמיד ומתמשך. רוב סימני האזהרה המגינים על ילדים ובני נוער בעולם הפיזי אינם קיימים באינטרנט, והגבלת האפשרות לשלוט במידע שמופיע ברשת ולמחוק אותו אם הופץ עשויה לגרום נזק לטווח ארוך.¹⁶

רשתות חברתיות מקנות לילדים ובני נוער יתרונות עצומים. הן מאפשרות לילדים ולבני נוער להתקשר באופנים הדומים להתנסויות בעולם הלא-ווירטואלי ויוצרות הזדמנויות חברתיות העולות במידה רבה על אלו שאפשר להשיג באמצעים מסורתיים. מהיתרונות של השימוש של ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות:

- הן מעודדות את החברים בהן ליצור תכנים, ולא רק לצרוך אותם.
- הן הופכות את השימוש באינטרנט מפעולה שעושה אדם יחיד לפעולה חברתית.
- הן משמשות במה לביטוי עצמי, להתפתחות ולהגדרה של זהות אגב חשיפה לקהל מגיבים רחב.
- הן מאפשרות התנסויות מגוונות והיכרויות חדשות, אגב התבססות על עמדותיהם, העדפותיהם של חברי הרשת וקשריהם המשותפים.
- הן מאפשרות לדון בנושאים שיש קושי להעלות אותם בשיחה פנים-אל-פנים.

¹³ TeenK, "בני נוער – מדיה, סגנון חיים וצרכנות, ממצאי סקרים כמותיים, ינואר-מאי 2010", בתוך: המועצה הלאומית לשלום הילד, **ילדים בישראל 2010 – שנתון סטטיסטי**, דצמבר 2010.

¹⁴ לפי אתר הסטטיסטיקות [socialbakers](http://socialbakers.com), נתוני 2 במאי 2011.

¹⁵ בהשוואת הנתונים לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בנושא מספר הילדים ובני הנוער בשכבת הגיל עולה כי 82.4% מהילדים בני ה-13 עד 15 ו-126% מבני הנוער בני ה-16 ו-17 משתמשים ב"פייסבוק".

¹⁶ Unicef Innocenti Research Center, "Protection of Children from Sexual Abuse and Exploitation in the Online/Offline Merged Environment", February 2011, התקבל באמצעות גלית וידרמן, מנהלת סינגור, "יוניסף" ישראל, 5 באפריל 2011.

• הן מאפשרות לייסד ולמצוא קבוצות בעלות עניין משותף ולהשתתף בהן.¹⁷

עם זאת, ילדים ובני נוער נוטים להתנהג ברשתות חברתיות כפי שהם מתנהגים בסביבתם החברתית הלא-וירטואלית, ובכלל זה התנהגות פוגענית, ביטוי עצמי מוקצן והתנסויות מיניות המאפיינות את גיל ההתבגרות. ההעתקה של התנהגויות אלו למרחב הווירטואלי של הרשתות החברתיות – מרחב ציבורי הפתוח בפני מיליוני משתמשים אחרים, המתאפיין בתכונות מסוימות של האינטרנט שעשויות להחמיר התנהגויות מסוג מסוים – מעלה חשש לגרימת נזק ניכר.¹⁸ במחקר האיחוד האירופי מוצע לסכם את הסיכונים הצפויים לילדים ולבני נוער בעקבות שימוש באינטרנט בטבלה שלהלן:¹⁹

התנהגות	קשר	תוכן	
אלומות	חשיפה לתקיפה והטרדה	אלומות וזוועה	בריונות וירטואלית ואלומות בין בני קבוצת הגיל
מיניות	חשיפה לשידול, לניצול ולתקיפה מינית	פורנוגרפיה	העברת מסרים מיניים והטרדה מינית בין בני קבוצת הגיל
אידיאולוגיה	חשיפה להסתה	גזענות ושנאה	העלאה ויצירה של תכנים פוגעניים
מסחור	שימוש לא ראוי במידע אישי	תוכן שיווקי	הפרת זכויות יוצרים

מהנזקים האפשריים של השימוש ברשת החברתית בחרנו בשניים המעוררים את החשש הציבורי הגדול ביותר: חשיפה לעבריינות מין באמצעות רשתות חברתיות ופגיעה מקוונת. יש להדגיש כי אף כי מדובר בסיכונים גדולים, שימוש נבון של ילדים ובני נוער ברשתות החברתיות, ובתוך כך שמירה על כללי בטיחות בסיסיים, עשוי לצמצם במידה ניכרת את החשיפה של ילדים ובני נוער לסיכונים האלה ואת הפגיעה בהם.

3.1. חשיפה לעבריינות מין ברשתות חברתיות

מחקרים עדכניים מלמדים כי 25%-50% מבני הנוער שיש להם פרופיל ברשת חברתית מגדירים את הפרופיל שלהם כציבורי, ושיעור ניכר מתוכם כוללים בפרופיל מידע אישי, כגון שם, תצלום, יישוב מגורים ומוסד לימודים. אחוזים מעטים כוללים בפרופיל פרטי התקשרות ישירים. השימוש ברשת חברתית מעלה את הסיכון ליצירת קשר עם זר ולפגישה עמו. עם זאת, הסיכון לפגיעה מינית באמצעות רשתות חברתיות איננו גדול מהסיכון מהשימוש בטכנולוגיות אינטרנט אחרות דוגמת צ'טים ומסרים מיידיים.

חשיפה לעברייני מין, המציגים את עצמם לעתים קרובות בזהות בדויה, יוצרים קשר עם ילדים ובני נוער ברשתות החברתיות, מטרידים אותם, משדלים אותם, מביאים אותם למסור מידע אישי ובמקרים מסוימים אף מצליחים להיפגש עמם לצורך ביצוע עבירה, היא אחת הסכנות החמורות ביותר שבשימוש ברשתות חברתיות. השימוש ברשתות חברתיות בטלפונים הניידים מגדיל עוד יותר את החשש מפני עבריינות מין, שכן הוא מאפשר לעבריינים לפנות אל ילדים ובני נוער מחוץ לביתם ואף לאתר את מקומם. לחשש זה כמה היבטים: מסירת פרטים אישיים, פגישה פנים-אל-פנים עם מי שהכירו לראשונה

¹⁷ Margaret Brennan, [Understanding Online Social Network Services and Risks to Youth](#), Child Exploitation and Online Protection Centre, November 2006.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ מחקר האיחוד האירופי.

באינטרנט, קבלת מסרים מיניים ברשת חברתית ושימוש של עברייני מין ברשתות חברתיות לצורך ביצוע עבירות מין. להלן נביא ממצאי מחקרים העוסקים בהיבטים האלה.

• **חשיפת פרטים אישיים ברשתות חברתיות** – האינטרנט הוא סביבה המבטלת עכבות התנהגותיות ומעודדת חשיפת מידע אישי. מחקרים מעידים כי בעת השימוש במחשבים לצורך תקשורת יש נכונות לחשוף מידע אישי רב יותר מאשר בתקשורת פנים-אל-פנים. במחקר שהתבסס על נתונים שנאספו בקרב בני נוער בארה"ב נמצא כי נורמות של חשיפת מידע אישי פנים-אל-פנים שונות מנורמות של חשיפת מידע באינטרנט, וככל שהשימוש באינטרנט רב ואינטנסיבי יותר גדלה הנכונות לחשוף פרטים אישיים ברשת. מצב זה מיוחס לכמה גורמים: האנונימיות שמתאפשרת בתקשורת באמצעות האינטרנט; ההפחתה בסימנים לא מילוליים, שבגינה עשויה להיווצר תפיסה של בן השיח ותגובותיו המבוססת על משאלות, תקוות וצרכים של הדובר, ולא על המציאות; היעדר סינכרוניזציה בין בני השיח, היוצר תחושה של שליטה מוגברת.²⁰

אתרי רשתות חברתיות מבוססים כאמור על מידע אישי אמיתי, וחשיפת מידע ברשת נחשבת לנורמטיבית ומקובלת. נמצא קשר ישיר בין מידת הפופולריות של בעל הפרופיל (מספר החברים הרשומים אצלו) להיקף המידע האישי שהוא מביא בו.²¹ לפי מחקר האיחוד האירופי למחצית הילדים ובני הנוער החברים ברשתות חברתיות יש יותר מ-100 חברים, ול-9% יש יותר מ-300 חברים. 43% מהילדים החברים ברשתות חברתיות הגדירו את הפרופיל שלהם כפרטי, והמידע בו פתוח למי שהוגדר כחבר בלבד; 28% הגדירו אותו כפרטי למחצה, כלומר המידע בו פתוח רק למי שהוגדר כחבר או לחבר של חבר; 26% הגדירו אותו כציבורי ופתוח לכול. לא נמצא קשר מובהק בין גילו של המשתמש לבין מידת הפרטיות של הפרופיל שלו, אך נמצא כי בנות נוטות יותר מבנים להגדיר את הפרופיל שלהם כפרטי. 14% מהמשתתפים במחקר הציגו בפרופיל שלהם את מספרי הטלפון הפרטיים ואת כתובתם האמיתית.²²

במחקר שנערך בארה"ב בשנת 2006 מסרו 66% מבני הנוער בני ה-12-17 שיש להם פרופיל ברשת חברתית כי הפרופיל מוגבל לצפייה באופן כלשהו. רבים מבני הנוער החברים ברשתות חברתיות הציגו בפרופיל שלהם את שמם הפרטי, תצלום שלהם ושל חברים, שם העיר שבה הם מתגוררים ושם בית-הספר שבו הם לומדים. מעטים מהם הציגו בו את כתובת הדואר האלקטרוני ואת שמות המשפחה ואחוזים מעטים הציגו את מספר הטלפון הנייד שלהם. 11% מבני הנוער החברים ברשת חברתית מסרו את שמם המלא בפרופיל ציבורי, ו-5% מסרו בפרופיל ציבורי את שמם המלא ואת יישוב המגורים שלהם והציגו תצלום.²³

במחקר שנבדקו בו פרופילים שיצרו בני נוער ברשת החברתית "מייספייס" בשנת 2007 נמצא כי 42% מבני הנוער הגדירו את הפרופיל שלהם כפרטי. מבני הנוער שהגדירו את הפרופיל שלהם כציבורי, 56.5% הציגו בפרופיל תצלום שלהם, 69.6% ציינו בו את שם עיר המגורים שלהם ו-11.1% את שם בית-הספר, 6.7% רשמו את שמם המלא, 2.2% רשמו את הכינוי שלהם בתוכנת מסרים מיידיים, 0.6% הציגו את כתובת הדואר האלקטרוני שלהם ו-0.2% ציינו את מספר הטלפון הפרטי שלהם. בהשוואה בין ממצאי

²⁰ Gustavo S. Mesch and Guy Beker, "Are Norms of Disclosure of Online and Offline Personal Information Associated with the Disclosure of Personal Information Online", *Human Communication Research* 36, 2010.

²¹ Justin W. Patchin and Sameer Hinduja, "Trends in Online Social Networking: Adolescent Use of MySpace Over Time", *New Media Society* 12, 2010, p. 197

²² מחקר האיחוד האירופי.

²³ Amanda Lenhart and Mary Madden, [Teens, Privacy & Online Social Networks](#), "How Teens Manage Their Online Identities and Personal Information in the Age of MySpace", Pew Internet and American Life Project, April 18th, 2007.

מחקר זה לממצאי מחקר דומה שנערך בשנת 2006 נמצאה עלייה במספר בני הנוער שהגדירו את הפרופיל שלהם כפרטי.²⁴

• **קשר עם זרים ברשת החברתית** – ממצאי מחקר האיחוד האירופי מעידים כי 12% מבני הנוער בני ה-11-16 יוצרים קשר עם אנשים שאין להם היכרות קודמת עמם ברשתות חברתיות, ו-34% יוצרים קשר ברשתות חברתיות עם חברים של בני משפחה או עם חברים של חבריהם שלא פגשו מעולם פנים-אל-פנים. 15% מן הילדים בני ה-9-16 המשתמשים באינטרנט שלחו מידע אישי לאנשים שלא פגשו מעולם פנים-אל-פנים – 6% מהם בתדירות של אחת לחודש או יותר, ו-14% שלחו תמונות או סרטונים שלהם לאנשים שלא פגשו מעולם – 5% מהם בתדירות של אחת לחודש או יותר. 9% מן הילדים שהשתתפו בסקר נפגשו עם מי שהכירו באינטרנט. שיעור המשתתפים בסקר שנפגשו עם מי שהכירו באינטרנט עולה עם הגיל, מ-2% מן הילדים בני ה-9-10 עד 16% מבני הנוער בני ה-15-16. **62% ממי שנפגשו עם אנשים שהכירו באמצעות האינטרנט יצרו קשר ראשוני באמצעות רשתות חברתיות.** 61% מההורים של המשתתפים בסקר שדיווחו כי נפגשו עם חברים שיצרו עמם קשר באינטרנט אינם מודעים להתנהגות זו של ילדיהם; שיעור המודעות של הורים לפגישות אלו עולה עם העלייה בגילו של הילד. 1% מהמשתתפים בסקר, שהם 11% מהילדים שנפגשו עם מי שהכירו לראשונה באינטרנט, הוטרדו מפגישה זו. 22% מהם דיווחו כי האדם שנפגשו עמו פגע בהם מילולית, 11% דיווחו כי נפגעו מינית ו-3% – כי נפגעו פיזית. 63% הוטרדו מפגישה עם אדם בן גילם, 22% הוטרדו מפגישה עם צעיר המבוגר מהם ו-8% הוטרדו בפגישה עם מבוגר.²⁵

לפי מחקר שנערך בארה"ב בשנת 2006, 49% מבני הנוער החברים ברשתות חברתיות משתמשים ברשתות החברתיות ליצירת חברויות חדשות. 31% ממשתמשי הרשתות החברתיות דיווחו כי בקרב חבריהם ברשת יש אנשים שלא פגשו מעולם, וכ-70% מתוכם הם חברים של אנשים המוכרים להם אישית. **44% מבני הנוער שיש להם פרופיל ברשת חברתית קיבלו פנייה מזרים, לעומת 16% ממי שאין להם פרופיל ברשת חברתית.** על-פי רוב בני הנוער שקיבלו מסר מסוג זה מחקו אותו או התעלמו ממנו. 21% מבני הנוער שקיבלו פנייה מזרים יצרו קשר עם הפונה בעקבות הפנייה. 23% מבני הנוער שקיבלו פנייה מזר באינטרנט (ו-7% מכלל בני הנוער הגולשים ברשת) מסרו כי חשו פחד או חוסר נוחות בעקבות הפנייה. **לבני נוער שיש להם פרופיל ברשת חברתית יש סיכוי גדול יותר לחוש פחד או חוסר נוחות בעקבות פנייה של זר.**²⁶

• **קבלת מסרים מיניים** – 15% מן המשתתפים במחקר האירופי העידו כי קיבלו מסרים מיניים בשנה האחרונה. 4% מהילדים בני ה-11 ציינו כי קיבלו מסרים מיניים ברשתות חברתיות, ושיעורם עולה ל-7% בגיל מבוגר יותר. כרבע מן הילדים שקיבלו מסרים מיניים – 4% מכלל המדגם – הוטרדו ממסרים אלו. שיעור הבנות שהוטרדו מקבלת מסרים מיניים גדול במידה ניכרת משיעור הבנים שהוטרדו.²⁷ במחקר משנת 2006 שבדק חשיפה לשידול מיני, כלומר ילדים שהתבקשו להשתתף בשיחה בעלת אופי מיני, לבצע פעילות מינית או לחשוף פרטים מיניים נגד רצונם, נמצא כי 15% מן הילדים בני ה-10-15 נחשפו לשידול מיני באינטרנט. כ-30% מבני הנוער שדיווחו על שידול מיני נחשפו לתופעה זו ברשתות חברתיות. נמצא כי

²⁴ Justin W. Patchin and Sameer Hinduja, "Trends in Online Social Networking: Adolescent Use of MySpace Over Time", *New Media Society* 12, 2010, p. 197

²⁵ מחקר האיחוד האירופי.

²⁶ Amanda Lenhart and Mary Madden, [Teens, Privacy & Online Social Networks](#), "How Teens Manage Their Online Identities and Personal Information in the Age of MySpace", Pew Internet and American Life Project, April 18th, 2007.

²⁷ מחקר האיחוד האירופי.

הסיכון לשידול מיני ברשתות חברתיות גדול מהסיכון בדואר אלקטרוני, בבלוגים ובמשחקים באינטרנט, אך קטן מהסיכון בצ'אטים ובתוכנות מסרים מיידיים.²⁸

• **שימוש של עברייני מין ברשת החברתית** – האינטרנט בכלל ורשתות חברתיות בפרט מאפשרים לעברייני מין, ובהם פדופילים, להיות חלק מקהילות של אנשים החולקים נטייה מינית דומה ולקבל לגיטימציה לדחפיהם, וליצור קשר ישיר עם ילדים ובני נוער ברשת, לרכוש את אמונם, לשדל אותם להחליף מסרים מיניים ברשת ואף להיפגש אתם פנים-אל-פנים.²⁹ במחקר שנבדקו בו מאפיינים של עברייני מין שביצעו עבירות באינטרנט נגד קטינים נמצא כי 33% מן המעצרים של עברייני מין שביצעו עבירות מין כנגד קטינים ברשת היו קשורים באופן כלשהו לרשתות חברתיות. מהשימושים של עבריינים ברשתות חברתיות: יצירת קשר עם קורבנות, הפצת תמונות או מידע על הקורבן, השגת מידע על הקורבן, יצירת קשר עם חבריו של הקורבן והפצת פורנוגרפיית ילדים. כמו כן עולה כי במקרים רבים המשטרה השתמשה ברשתות חברתיות לצורך איתור החשוד בעבירה, איסוף ראיות ומעצר. ב-81% מן המקרים שבהם שימוש ברשתות חברתיות נקשר לעבירות מין כנגד ילדים ובני נוער התקיים מפגש בין העברייני לקורבן.³⁰

3.2. "פגיעה מקוונת" ברשתות חברתיות³¹

"פגיעה מקוונת" – Cyber Bullying – מוגדרת כפגיעה מכוונת וחוזרת הנעשית בכלים דיגיטליים. כל כלי פרסום, הפצה ושיתוף ברשת האינטרנט – דוא"ל, קבוצות דיון, אתרים, יומני רשת ומשחקי רשת – עשוי לשמש לצורך פגיעה מקוונת: הטרדה, הפצת שמועות, השפלה, לעג, השמצה, התחזות, הולכת שולל, הפצת מידע אישי, הרחקה, נידוי והחרמה, הפחדה, איומים וסחיטה. חשוב להבחין בין "פגיעה מקוונת" אשר מתרחשת אך ורק במרחב הווירטואלי לבין מעשי אלימות בעולם הממשי. לעתים קרובות נוצר רצף של התנהגויות אלימות בעולם הממשי ובעולם המקוון.

לפי מאמרם של ד"ר אברום רותם ועידית אבני, מבחינת הגורמים לפגיעה אין הבדל בין פגיעה במרחב הפיזי לבין פגיעה מקוונת: **ילדים ובני נוער שנוקטים אלימות במצבים מסוימים בעולם הפיזי יעשו כן גם בעולם המקוון. עם זאת, פגיעה מקוונת גורמת לנזקים קשים הרבה יותר מפגיעה פיזית, והשלכותיה רחבות ועמוקות יותר, מכמה סיבות:**

- העדר נוכחות ומגע פיזי בין הפוגע לנפגע מאפשר מרחב נוח לביטוי האלימות שאיננו מוגבל על-ידי מנגנוני פיקוח ובקרה חברתיים.
- הרשת מאפשרת אנונימיות ומפחיתה את החשש של הפוגע מפני זיהוי והשלכותיו.
- הנפגע לעתים אינו מודע כלל לפגיעה ואיננו יכול להימלט מנזקה.
- מגוון האפשרויות של הפצת המסרים בדרך מקוונת גדול הרבה יותר מאשר במרחב הפיזי.

²⁸ Michele L. Ybarra and Kimberly J. Mitchell, "How Risky Are Social Networking Sites? A Comparison of Places Online Where Youth Sexual Solicitation and Harassment Occurs", *Pediatrics* 121(2), 2008, e350-e357.

²⁹ Margaret Brennan, [Understanding Online Social Network Services and Risks to Youth](#), Child Exploitation and Online Protection Centre, November 2006.

³⁰ Kimberly J. Mitchell et al., "Use of Social Networking Sites in Online Sex Crimes Against Minors: An Examination of National Incidence and Means of Utilization", *Journal of Adolescent Health* 47(2), August 2010.

³¹ בהכנת פרק זה נעזרתי במסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [אלימות וירטואלית בקרב בני נוער](#), כתיבה: רועי גולדשמידט, 23 בינואר 2011, ומובאים בו ציטוטים נרחבים מתוכו.

- האמצעים המקוונים מאפשרים להכניס למעגל הפוגעים והנפגעים משתתפים רבים בתוך זמן קצר. ריבוי הצופים ויכולתם להיות אקטיביים מעודדים את הפוגע ומגדילים את עוצמת הפגיעה ואת היקפה.
- פגיעה מקוונת לעתים איננה ניתנת להסרה, והיא נשמרת ללא הגבלת זמן.
- הזמינות וקלות המימוש גורמים להידרדרות מהירה מהתנהגות ללא כוונה לפגוע לאלימות פוגענית.
- לפגיעה המקוונת יש השלכות חמורות על הנפגע. הוא מתקשה להגן על עצמו, ועלול לחוות מצוקה פסיכולוגית: תסכול, דיכאון, כעס, פגיעה בהערכה העצמית ושינויי התנהגות כגון התבודדות או תוקפנות. הדחייה החברתית שנחווית בעקבות פגיעה מקוונת בגיל ההתבגרות עלולה להביא לתוצאות שליליות שישפיעו על הנפגע כל חייו.³²

במסגרת פעילות של קבוצת מחקר של האיחוד האירופי הבוחנת היבטים שונים של תופעת הבריונות והאלימות ברשת ערכו החוקרות ד"ר טלי היימן וד"ר אורית אולניק-שמש מחקר מקיף בנושא בקרב כ-1000 תלמידים בחטיבות ביניים במרכז הארץ. ממצאי המחקר האחרונים מעידים כי כ-16% מן התלמידים מדווחים כי היו קורבנות לאלימות ברשת, כשליש מן התלמידים היו עדים למעשי אלימות ברשת וכ-39% מדווחים כי הם מכירים מישהו שנפגע ברשת. כ-21% מן התלמידים שנפגעו מדווחים על פגיעה בלימודיהם ושיעור דומה מדווחים על פגיעה חברתית. כ-57% מן התלמידים שנפגעו התעלמו מן הפגיעה, 46% הגיבו בתוקפנות, 46% סיפרו לחבר וכ-36% התנתקו מן האינטרנט. כ-25% מן הנפגעים סיפרו להורה. נראה קשר ברור, חזק ומובהק בין קורבנות ברשת לקורבנות מחוץ לרשת ובין בריונות ברשת לבין בריונות מחוץ לרשת. בהמשך צפוי המחקר להתרחב למגזרי אוכלוסייה מגוונים בארץ כולה.³³

לפי מחקרים שנערכו בעולם יש סיכוי רב שילדים ובני נוער בעלי פרופיל ברשתות חברתיות יהיו מעורבים באירועי פגיעה מקוונת.

לפי מחקר האיחוד האירופי 6% מן הילדים ובני הנוער בני ה-9-16 המשתתפים בסקר דיווחו על פגיעה מקוונת ב-12 החודשים שקדמו למחקר. שיעור המשתתפים בסקר שדיווחו על פגיעה מקוונת עולה עם העלייה בגיל – מ-3% מבני ה-9-10 ועד 8% מבני ה-15-16. **כמחצית המדווחים על פגיעה מקוונת דיווחו על פגיעה באמצעות רשתות חברתיות.** 3% מן הילדים ובני הנוער שהשתתפו בסקר העידו כי פגעו פגיעה מקוונת באדם אחר. שיעור הפוגעים עולה עם העלייה בגיל המשתתפים בסקר, מ-1% מבני ה-9-10 ועד 5% מבני ה-15-16. 41% מן הפוגעים ציינו כי נפגעו מפגיעה מקוונת.

במחקר שנערך בארה"ב בשנת 2006 דיווחו 32% מבני הנוער על פגיעה מקוונת מסוג כלשהו, ובכלל זה משלוח דואר אלקטרוני או מסר פרטי הלאה או הצגתו במקום ציבורי, הפצת שמועות, קבלת מסרים תוקפניים או מאיימים והצגת תצלומים מביכים ללא אישור. הפצת מידע פרטי בציבור היא הצורה הנפוצה ביותר של פגיעה מקוונת, וכ-15% מכלל המשתתפים בסקר התנסו בפגיעה מסוג זה. בני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות חשופים יותר לפגיעה מקוונת (39% מן המשתמשים ברשתות חברתיות, לעומת 23% ממי שאיננו שייך לרשתות חברתיות), ובייחוד להפצת שמועות ברשת (16% מן המשתמשים ברשתות חברתיות), קבלת מסרים פוגעים (16% מן המשתמשים ברשתות חברתיות) והצגת תמונות

³² מתוך עידית אבני וד"ר אברום רותם, [פגיעה מקוונת – Cyberbullying](#), אוקטובר 2009, באתר "מתקוונים לאתיקה", תאריך כניסה: 23 בינואר 2011.

³³ ד"ר טלי היימן, ד"ר דורית אולניק-שמש, המחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה, האוניברסיטה הפתוחה, דואל, 30 במאי 2011.

מביכות ללא אישור (9% מן המשתמשים ברשתות חברתיות). שיעור בני הנוער שדיווחו על פגיעה מקוונת עולה עם העלייה בגיל. בנות דיווחו על פגיעה מקוונת יותר מבנים; הקבוצה שדיווחה על השיעור הגדול ביותר של פגיעה מקוונת היא בנות 15-17, ש-41% מהן נפגעו מפגיעה מקוונת.³⁴

במחקר נוסף נמצא כי 32.5% מן הגולשים ברשת בני ה-10-15 היו מעורבים בפגיעה מקוונת, ובכלל זה התבטאויות גסות, אכזריות, תוקפניות ומאיימות והפצת שמועות, בשנה שלפני עריכת המחקר. 27.5% מן המעורבים באלימות ברשת האינטרנט ו-9% מכלל המדגם נתקלו באלימות ברשתות חברתיות, 54.8% היו מעורבים באלימות באתרי מסרים מידיים, 24.4% – במשחקי אינטרנט, 20% – בדואר אלקטרוני ו-19.2% – בצ'אטים. הסיכוי של בנות להיות מעורבות באלימות ברשת חברתית גדול מאשר בסוגים אחרים של תקשורת אינטרנט. הסיכוי למעורבות באלימות ברשתות חברתיות עולה עם העלייה בגיל.³⁵ לדברי החוקרים, היכולת לתקשר באמצעות הפרופיל ברשת החברתית עם בעל הפרופיל וחבריו והמידע הפרטי המופיע בו עשויים לשמש את המבקשים לפגוע בהם.³⁶

4. הגנה על ילדים ובני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות

ההגנה על ילדים ובני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות עשויה להינתן בכמה רמות: פעילות חינוכית המיועדת לילדים, הורים ומורים; רגולציה ציבורית הקובעת אמצעים להגנה על ילדים ובני נוער הפעילים ברשתות חברתיות; פעולות הסדרה עצמית הנעשות בהסכמה עם אתרי הרשתות החברתיות עצמן, לעתים קרובות במעורבות של גופים ציבוריים.

לפי מסקנות מחקר האיחוד האירופי, על קובעי המדיניות להעמיד בראש סדר העדיפויות שלהם את העלאת המודעות של הורים לסכנות הטמונות בגלישה ברשת, לאפשרויות להתמודד עמן ולצורך בדיאלוג פתוח עם ילדיהם בנושא זה. כמו כן מוטלת על התעשייה אחריות לצמצם את הסכנות הנשקפות לילדים ולבני נוער בגלישה באינטרנט, להקנות להם כלים להתמודד עמן ולספק להם תכנים והתנסויות חיוביות. יש לעודד ילדים ובני נוער לקבל עליהם אחריות לבטיחותם ברשת. מכיוון שילדים צעירים יותר ויותר גולשים ברשת, יש להתאים את הפעילויות לקהל יעד זה.³⁷

המועצה הלאומית לשלום הילד הציעה כי כדי לצמצם את הסכנות הצפויות לילדים הגולשים ברשתות חברתיות, מן הראוי לדרוש הקמת סניף נפרד של "פייסבוק" בישראל, כדי שתהיה כתובת מקומית לתלונות על חריגות ועל ניצול לרעה של הרשת,³⁸ וכן לאפשר הופעת לחץ מצוקה באתרי רשתות חברתיות³⁹ כדי שילדים, הורים וגורמים אחרים יוכלו להתריע ולקבל עזרה מיידית כאשר יש חשש לסכנה או סכנה ודאית בשימוש ברשת.⁴⁰

³⁴ Amanda Lenhart, "Cyberbullying and Online Teens", Pew Internet and American Life Project, 2007.

³⁵ Michele L. Ybarra and Kimberly J. Mitchell, "How Risky Are Social Networking Sites? A Comparison of Places Online Where Youth Sexual Solicitation and Harassment Occurs", *Pediatrics* 121(2), 2008, e350-e357.

³⁶ Gustavo S. Mesch, "Parental Mediation, Online Activities and Cyberbullying", *CyberPsychology & Behavior* 12(4), 2009.

³⁷ מחקר האיחוד האירופי.

³⁸ באחרונה פורסם בעיתונות כי חברת "פייסבוק" פתחה בגישושים ראשוניים לפתיחת סניף בישראל, כמו שלוחותיה במדינות באירופה. ראו אתר NRG – מעריב, "חברה של ישראל: פייסבוק פועלת בארץ כבר 3 חודשים", יניב פלדמן, 20 במרס 2011. לא נמצא אישור לידיעה זו ממקור אחר.

³⁹ לחץ מצוקה באתרים, ובהם אתרי רשתות חברתיות, מופעל בבריטניה על-ידי Child Exploitation and Online CEOP – Protection Centre של משטרת בריטניה. לחיצה על לחץ המצוקה מאפשרת לפונה לקבל ייעוץ להתמודדות עם מצבי מצוקה דוגמת וירוסים ואלימות מקוונת ולדווח על תכנים ועל התנהגות לא הולמים ברשת. נציגי המרכז מטפלים

4.1. פעולות הסדרה עצמית

רשתות חברתיות הן אתרים המבוססים על תוכן גולשים. למפעיליהן אין קשר ליצירתו ולהעלאתו לרשת והם אינם מסוגלים לפקח עליו. עם זאת, על רקע החששות מפני חשיפה לתכנים לא הולמים, להטרדה ולעבריינות ברשתות חברתיות והדיון הציבורי הער בנושא זה בשנים האחרונות, התגבשה ההכרה שעל מפעילי רשתות חברתיות לפעול כדי להגן על ילדים ובני נוער המשתמשים בהן ולמנוע עבריינות בתחומן, כגון העלאת תכנים לא חוקיים והפרת זכויות יוצרים.

בשנת 2009 חתמו 20 מפעילי רשתות חברתיות⁴¹ על עקרונות לרשתות חברתיות בטוחות יותר, שנוסחו בהובלת התוכנית לאינטרנט בטוח של נציבות האיחוד האירופי וארגונים ציבוריים הפעילים בתחום. לפי עקרונות אלו, מפעילי רשתות חברתיות מתחייבים:

1. להעלות את המודעות בקרב משתמשים, הורים, מורים ומטפלים לבטיחות ברשת החברתית ולמדיניות השימוש הנכון באתר באמצעים ברורים, בולטים ומותאמים לגיל.
2. לפעול כדי לוודא שהשירותים המוצעים ברשת החברתית מותאמים לגיל קהל היעד שהגדיר המפעיל.
3. להקנות למשתמש כלים ואמצעים טכנולוגיים כדי להגביר את יכולתם להתמודד עם סכנות ברשת החברתית.
4. לקבוע אמצעים פשוטים לשימוש לצורך דיווח על התנהגות או תוכן המפרים את כללי האתר.
5. להגיב על דיווחים על תוכן או התנהגות לא חוקיים.
6. לאפשר למשתמשים לנהוג בצורה בטוחה במידע אישי ופרטי ולעודד אותם לעשות זאת.
7. להעריך את האמצעים שבידי הרשת החברתית לזהות ולבחון תוכן או התנהגות לא חוקיים או אסורים לפי כללי האתר.

לצד העקרונות פורסמו המלצות ליישומן. על מפעילי הרשתות החברתיות לקבל וליישם המלצות אלו לפי אופי הרשתות, קהל היעד שלהן והשירותים שהן מציעות. מפעילי הרשתות החברתיות שחתמו על העקרונות מילאו הצהרה שבה תיארו את האופן שבו בכוונתן ליישם אותם.⁴²

בבדיקה שנערכה בשנת 2010 בעבור נציבות האיחוד האירופי בעניין עמידתם של מפעילי הרשתות החברתיות בהתחייבויותיהם לפי עקרונות אלו נמצא כי כמעט כל מפעילי הרשתות החברתיות, ובהן "יוטיוב" שבבעלות "גוגל" ו"פייסבוק", צייתו לעקרונות ויישמו אותם באופן התואם את הצהרתם. בטבלה שלהלן נסכם את האמצעים שנוקטות הרשתות החברתיות הנפוצות בקרב בני נוער בישראל, "פייסבוק" ו"יוטיוב", להגנה על ילדים ובני נוער. בהכנת הטבלה התבססנו על התחייבויות מפעילי הרשתות לפי עקרונות נציבות האיחוד האירופי, על בדיקת הנציבות בדבר עמידתם של המפעילים

בדיווחים המגיעים אליהם או מפנים אותם למשטרה המקומית לפי הצורך. להרחבה ראו בקישור: <http://www.ceop.police.uk>

⁴⁰ ד"ר יצחק קדמון, מנכ"ל המועצה לשלום הילד, מכתב לחבר הכנסת זבולון אורלב, יושב-ראש הוועדה לזכויות הילד, ולחבר הכנסת כרמל שאמה-הכהן, יושב-ראש ועדת הכלכלה, 9 בינואר 2011.

⁴¹ ובהן "פייסבוק", "גוגל", המפעילה את "יוטיוב", "יאהוו", המפעילה את "פליקר", "מיקרוסופט", "מייספייס" ומפעילי רשתות חברתיות אחרים הפעילים באירופה. יש לציין כי הרשת החברתית הפופולרית "טוויטר" לא חתמה על הסדר זה.

⁴² [Safer Social Networking Principles for the EU](#), February 10th 2009

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

בהתחייבויות אלו ועל מידע שהתקבל מחברת "גוגל". פנייה אל "פייסבוק" באמצעות איגוד האינטרנט הישראלי לא נענתה.⁴³

"פייסבוק"	"יוטיוב" של "גוגל"	
13; פרופילים שיש מידע כי בעליהם מתחת לגיל 13 יימחקו; אין אמצעי חיצוני להבטחת גיל המשתמש	13; פרופילים שיש מידע כי בעליהם מתחת לגיל 13 יימחקו; אין אמצעי חיצוני להבטחת גיל המשתמש	הגבלת גיל ⁴⁴
פרופילים של בני נוער אינם ציבוריים ואינם מופיעים בחיפוש הכללי	המידע הנדרש מן המשתמש ומוצג בפרופיל מוגבל	הגנה על פרטיות בני נוער
תכנים מסוימים מוגבלים לצפייה	אפשר לסמן תכנים כאסורים לצפייה לבני נוער	הגבלות על גישה של בני נוער לתכנים
בהרשמה לאתר נדרש מידע מגוון; באתר יש כלים לשליטה על רמת החשיפה של המידע	שליטה על רמת החשיפה של התכנים המועלים ועל האפשרות להפיץ אותם ולהגיב עליהם	שליטה על רמת החשיפה
ההורים אינם יכולים להגביל או למחוק מידע של משתמש שגילו מעל 13	אפשרויות שליטה שונות על המידע בפרופיל ועל אופן החיפוש באתר; הורים יכולים לפנות אל האתר ולבקש להסיר תכנים או למחוק את הפרופיל של משתמש שגילו מעל 13	שליטה של הורים
זמין להורים ולמורים; אינו מותאם לילדים ולבני נוער	זמין להורים, למורים ולבני נוער באמצעות סרטוני וידאו	מידע על בטיחות
אפשר לחסום ולדווח על משתמשים או על תכנים המפרים את כללי ההתנהגות ברשת; מידת ההיענות לדיווחים איננה אחידה	אפשר לחסום משתמשים, לדווח על תכנים לא הולמים ולקבל סיוע בהתמודדות עם בעיות; בקשות לטיפול נבדקו בתוך זמן קצר	כלים להתמודדות עם מצבי מצוקה

הקושי העיקרי בהגבלות ובהגנות על ילדים ובני נוער המשתמשים ברשתות חברתיות הוא שהן מבוססות, כאמור, על גילו המדויק של המשתמש. כאשר ילד רושם גיל בדוי כדי להצטרף לרשת החברתית הן עשויות שלא לחול עליו. הנתונים מלמדים כי ילדים רבים שגילם פחות מ-13 נרשמים ברשתות החברתיות ונותנים דיווח לא נכון על גילם. 26% מן הילדים בני ה-9-10, 49% מן הילדים בני ה-11-12 באירופה ו-46% מן הילדים בני ה-12 בארה"ב מעידים כי יש להם פרופיל ברשת חברתית. כמו כן נמצא כי 16% מן הילדים באירופה מסרו גיל בדוי בפרופילים שלהם ברשתות חברתיות. לפי מידע שמסר באחרונה נציג חברת "פייסבוק" לוועדה של הפרלמנט האוסטרלי בעניין בטיחות קיברנטית, "פייסבוק" מבטלת פרופילים של כ-20,000 ילדים שגילם פחות מ-13 מדי יום.⁴⁵ נוסף על כך, כפי שנוזכר לעיל, מידת

⁴³ [Implementation of the Safer Social Networking Principles for the EU](#), February 2010.

עו"ד דורון אבני, מנהל מדיניות וקשרי ממשל, "גוגל" ישראל, מכתב, 19 במרס 2011.

Google, [EU SNS Safer Social Networking Principles Self-declaration Form](#), November 10th, 2010.

Facebook, [EU SNS Safer Social Networking Principles Self-declaration Form](#), December 16th, 2010

⁴⁴ בארצות הברית אוסר החוק הפדרלי Children's Online Privacy Protection Act על איסוף מידע אישי מילדים מתחת לגיל 13 ללא אישור הוריהם ומעניק להורים זכות לראות ולמחוק כל מידע מסוג זה שנאסף על ילדיהם.

⁴⁵ Commonwealth of Australia, Joint Select Committee on Cyber-Safety, [Cybersafety Issues Affecting Children and Young People](#), March 21st, 2011

המעורבות של הורים בגלישה של ילדיהם ברשתות חברתיות קטנה, ומרביתם אינם מודעים לסכנות שילדיהם מתמודדים עמן במרחב הזה.⁴⁶

4.2. פעילות ממשלתית

הפעילות הממשלתית להגנה על ילדים ברשתות חברתיות נחלקת לשניים: פעילויות חינוך והסברה לילדים ובני נוער, בעיקר באמצעות מערכת החינוך הפורמלית; פעילות אכיפה כאשר מתבצעות עבירות באמצעות האינטרנט. הגופים הממשלתיים העיקריים הפועלים בתחום ההגנה על ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות הם משרד החינוך ומשרת ישראל. משרד התקשורת הצהיר בשנת 2009 על כוונתו להגדיל את מעורבותו בנושא זה, והוא בוחן כיום את האפשרות להקים אתר אינטרנט ייעודי.

משרד החינוך⁴⁷

שני הגורמים העיקריים במשרד החינוך העוסקים בנושא שימוש בטוח באינטרנט, ובתוך כך השימוש ברשתות חברתיות, הם שפ"י (השירות הפסיכולוגי-ייעוצי), המטפל בנושא במסגרת תוכניות העוסקות במיומנויות חברתיות ובמניעת אלימות, והמינהל למדע ולטכנולוגיה, העוסק ביישומי מחשב בחינוך, ובתוך כך בשימוש ברשתות חברתיות לצרכים חינוכיים.

מדיניות משרד החינוך בנושא השימוש ברשתות חברתיות מבוססת על ההנחה שההתנהלות של ילדים ובני נוער באינטרנט היא המשך טבעי של ההתנהלות האישית והחברתית שלהם במרחב הפיזי, וכי האינטרנט כשהוא לעצמו איננו פוגע או מייטיב, אך הפעולות שנעשות באמצעותו עלולות להיות פוגעניות, מכיוון שילדים ובני נוער אינם תמיד ערים להשלכות של פעולותיהם באינטרנט. אלימות ברשת היא פעמים רבות המשך לאלימות שמתרחשת במרחב הפיזי. הטיפול בה דומה לטיפול בכל אלימות אחרת, אך יש להביא בחשבון גם את מעגל הנחשפים לאירועי אלימות, שעשוי להיות רחב ביותר.

לדברי נציגי משרד החינוך, המשרד פועל באופן עקבי ושיטתי מראשית קיומן של הרשתות החברתיות לשם מיצוי ההיבטים החברתיים והאישיים החיוביים של הרשתות החברתיות ושימוש בהן לצורכי הוראה ולמידה. הפעילות של משרד החינוך מכוונת להעלות את מודעות התלמידים והוריהם לשימוש החיובי והשלילי ברשתות החברתיות, לפתח בקרב התלמידים ערכים חברתיים וכישורי חיים הולמים גם ברשת ולקבוע נהלים וכללים לשימוש מושכל ומוסרי ברשת חברתית. המשרד ממליץ, בין השאר, להשתמש ברשת חברתית ייעודית לצורכי חינוך שקהל היעד שלה מוגבל.

לפי חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות חינוך משנת תש"ע, יש לראות בפגיעה חמורה באמצעות האינטרנט (התחזות, הפצת תכנים פורנוגרפיים מביכים ואיומים) ובשימוש בטלפון נייד לצילום בזמן שיעור ולצילום ללא ידיעתו של המצולם, וכן שימוש לרעה בתצלומים של תלמידים או מורים שנעשו בשטח בית-הספר (איום בהפצה, חשיפה, עיוות ולעג, הפצה בטלפון נייד או באינטרנט), אירועי אלימות שיש חובת דיווח עליהם למשטרה או לפקיד סעד, לפיקוח הכולל ולרשות המקומית. תגובת בית-הספר על האירוע תהיה השעיה של התלמיד הפוגע, בניית

⁴⁶ Sonia Livingstone and Kjartan Ólafsson, [Risky Communication Online](#), EU Kids Online; Amanda Lenhart et al., [Social Media & Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults](#), Pew Internet and American Life Project, February 3rd, 2010.

⁴⁷ שפ"י, משרד החינוך, "מדיניות ופעולות משרד החינוך בנושא תלמידים ברשתות החברתיות באינטרנט", 14 במרס 2011.

תוכנית אישית לשיפור ההתנהגות והערה בתעודה. חרם והפצת שמועות באינטרנט או במכשירים ניידים נחשבים בחוזר לאירועים אלימים שאין חובת דיווח עליהם, והטיפול המשמעותי בהם נתון לשיקול דעתו של בית-הספר, ועשוי לכלול השעיה של התלמיד הפוגע.⁴⁸ שפ"י מקיים פעילות מערכתית להטמעת החוזר בכ-1,200 בתי-ספר בארץ. עם זאת, לדברי גבי שוש צימרמן, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה בשפ"י, לא נאספים נתונים ברמה ארצית על דיווחים על אירועי אלימות באינטרנט לפי חוזר זה.⁴⁹

בימים אלו משרד החינוך פועל לניסוח חוזר מנכ"ל חדש ובו הנחיות להתנהלות בתי-ספר, מורים ותלמידים ברשתות חברתיות וייעודיות וציבוריות. ההנחיות עוסקות בסוגיות כגון האינטראקציה בין סגל בית-הספר לבין תלמידים והורים ברשת חברתית ציבורית, פרסום תכנים פוליטיים ברשת חברתית והזדהות אתם ופעולות שיש לעשות במקרה של פגיעה באנשי צוות או בתלמידים באמצעות רשת חברתית.

בנוסף לכך משרד החינוך מקיים תוכניות ופעילויות מגוונות בנושא התנהגות והתנהלות ברשת האינטרנט:

- היום הלאומי לגלישה בטוחה נערך בחודש פברואר, ועסק בשנת תשע"א בנושא רשתות חברתיות. ביום הבטוח נערכו פעילויות לתלמידי כ-1,230 בתי-ספר – 810 בתי-ספר יסודיים, 300 חטיבות ביניים ו-120 חטיבות עליונות. כמו כן הועברו סדנאות והרצאות לכ-10,000 משפחות.

- תוכניות מיוחדות עוסקות במיומנויות חברתיות ורגשיות ועוסקות גם בהתנהגות בסביבה דיגיטלית, ובהן התוכנית "מפתח הלב" לבתי-ספר יסודיים והתוכנית כישורי חיים, המופעלת ב-70% עד 90% מכיתות א'-ט'.

- צוותי "חיים ברשת" פועלים בכ-1,000 בתי-ספר ונותנים הדרכה בנושא תקשוב. הצוותים מכינים תוכניות הדרכה לתלמידים, ובהן פעילויות להגברת המודעות לסכנות ברשת ולהקניית כלים ואמצעים להתמודדות עם מצבי סיכון.

- נושא ההתנהגות ברשת וגלישה בטוחה משולב בכל מקצועות המחשוב והאוריינות המקוונת הנלמדים בבתי-ספר מכיתה ד' ואילך.

- ניתנות הרצאות בשעות אחר הצהריים לתלמידים ולהוריהם. למשרד אין מידע על מספר המשתתפים בהרצאות אלו ועל מספר בתי-הספר המקיימים אותן.

- מופקים חומרי מידע לתלמידים, לצוותי חינוך ולהורים ומתפרסמים באתר משרד החינוך.

- יש תוכניות לאנשי מקצוע, ובהם פסיכולוגים חינוכיים ויועצים, ובכלל זה ימי עיון בנושא זה והכשרה ייעודית למדריכי שפ"י. נושא הגלישה הבטוחה משולב בהכשרה הבסיסית של יועצים חינוכיים בארבע השנים האחרונות, וכיום מועסקים במערכת החינוך 1,200 עד 1,500 יועצים חינוכיים שקיבלו הכשרה בנושא זה במסגרת לימודיהם.

לפי נתוני משרד החינוך, בשנת הלימודים הנוכחית פועלים בבתי-הספר 300 מדריכי שפ"י בנושא אלימות והתערבות בזמן משבר, המשלבים בעבודתם את נושא האלימות ברשת, ו-700 מדריכי תקשוב, העוסקים בהטמעת הנושא ובחשיפה לאמצעי הוראה בבתי-ספר ובסיוע למורים בהעברת הנושא לתלמידיהם. כמו

⁴⁸ חוזר מנכ"ל תשע"א(א), י"ב באלול תשס"ט, 1 בספטמבר 2009.

⁴⁹ שוש צימרמן, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה בשפ"י, משרד החינוך, דוא"ל, 16 במרס 2011.

כן מוקצה במשרד תקציב לפיתוח חומרים בנושא תקשוב, כישורי חיים ותרבות האינטרנט ומוקצות משרות ייעודיות לצורך זה.

משרד התקשורת

בסוף שנת 2009 יצאו שר התקשורת ושר החינוך בהודעה משותפת על הכנת תוכנית מקיפה לשימוש בטוח באינטרנט בקרב ילדים ובני נוער. על-פי ההודעה יהיו בתוכנית הפעולה שלושה שלבים: הקמת צוות בין-משרדי שיפעל לבניית אתר אינטרנט להסברה והדרכה לשימוש בטוח ברשת להורים וילדים; הפקת קמפיין הסברה בנושא שימוש נכון ברשת; פעולה של מערכת החינוך הפורמלית והלא-פורמלית (תנועות הנוער, מועצות הנוער וכו') להטמעת גלישה בטוחה ברשת וצמצום מצבי סיכון.⁵⁰

לדברי יועצת מנכ"ל משרד התקשורת, עו"ד לירון הנץ, בשנה האחרונה פועל צוות בין-משרדי של משרד החינוך ומשרד התקשורת בנושא אינטרנט בטוח כדי להקים אתר אינטרנט מיוחד בנושא ההתמודדות עם הסכנות ברשת, ובכלל זה רשתות חברתיות. באתר יהיה קו חם לצורך דיווח על סכנות ברשת, שיוכל לתת למדווחים פתרונות טכנולוגיים או להפנותם אל הגורמים המתאימים לקבלת סיוע בשעת הצורך. הצוות אמור להגיש את מסקנותיו בחודשים הקרובים. לוח הזמנים להשקת האתר, היקף התקציבים שיוקצו לצורך זה ומקורותיהם ואופן פרסומו של אתר זה תלויים באופי האתר ובצורת הפעלתו לפי החלטת המשרדים.⁵¹

המשרד לביטחון פנים – משטרת ישראל⁵²

משטרת ישראל עוסקת בנושא השימוש של ילדים ובני נוער באינטרנט הן בפעולות אכיפה והן בפעילויות חינוכיות, בדרך כלל בשיתוף משרד החינוך.

ככלל, החוק בישראל איננו עוסק באופן ספציפי בעבירות באמצעות מחשב ואינטרנט, אך כל עבירה הקבועה בחוק נחשבת לעבירה גם כאשר היא מתבצעת באמצעות מחשב ואינטרנט. סעיפי החוק הנוגעים לסיכונים לילדים ולבני נוער בשימוש באינטרנט:

• **החוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998**, אוסר גם הטרדה באמצעות מחשב וחומר מחשב.⁵³

• **סעיף 214 לחוק העונשין, התשל"ז-1977**, קובע עונש של שלוש שנות מאסר על פרסום תועבה. על פרסום תועבה ובו דמותו של קטין נקבע עונש של חמש שנות מאסר. שימוש בגופו של קטין לעשיית פרסום תועבה דינו מאסר של שבע שנים. כמו כן נאסרה החזקת פרסום תועבה ובו דמותו של קטין. בהגדרת המושג פרסום נכללת הפצה באמצעות מחשב בדרך הזמינה לציבור. ההחלטה מהו "פרסום תועבה" נתונה בידי של בית-המשפט, והוא נוטה להשתמש בו מעט.⁵⁴

• **חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981**, קובע כי "לא יפגע אדם בפרטיות של זולתו ללא הסכמתו". סעיף (3), (4) ו-(10) לחוק מגדיר פגיעה בפרטיות, בין השאר, כ"צילום אדם כשהוא ברשות היחיד, "פרסום

⁵⁰ הודעה משותפת של משרד החינוך ומשרד התקשורת, [משרדי החינוך והתקשורת יובילו תוכנית מקיפה להגברת המודעות לשימוש באינטרנט בטוח בקרב ילדים ובני נוער](#), 20 בדצמבר 2009.

⁵¹ עו"ד לירון הנץ, יועצת מנכ"ל משרד התקשורת, שיחות טלפון, 16 במרס ו-5 באפריל 2011.

⁵² משטרת ישראל, האגף לחקירות ולמודיעין, חטיבת החקירות, מחלקת נוער, מכתב, 17 במרס 2011.

⁵³ בכל הנוגע להטרדה מינית של קטינים נקבע כי הצעות בעלות אופי מיני או התייחסויות חוזרות המתמקדות במיניות של אדם יהיו הטרדה מינית גם אם הקטין לא הראה כי אינו מעוניין בכך כאשר הקטין צעיר מגיל 15 או תוך ניצול יחסי מרות, חינוך, תלות או טיפול.

⁵⁴ להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגנה על קטינים מפני תכנים מזיקים באינטרנט](#), כתיבה: אתי וייסבלאי, 3 באוקטובר 2006.

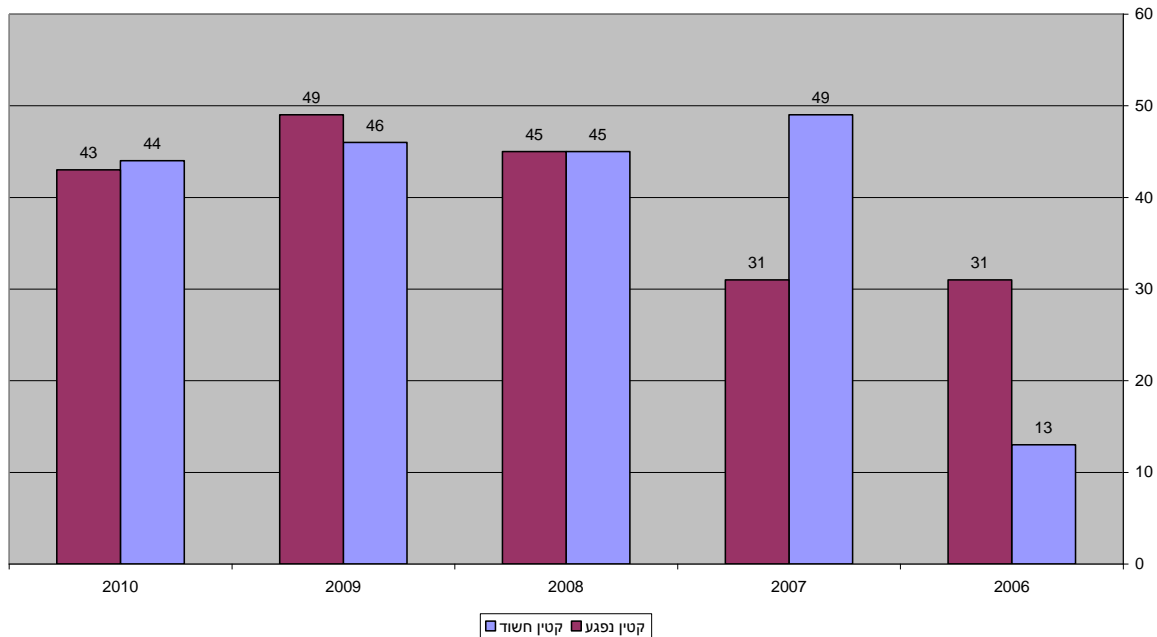

תצלומו של אדם ברבים בנסיבות שבהן עלול הפרסום להשפילו או לבזותו ו"פרסומו או מסירתו של דבר שהושג בדרך פגיעה בפרטיות". סעיף 5 לחוק קובע כי "הפוגע במזיד בפרטיות זולתו" באחת הדרכים שצוינו לעיל דינו מאסר של חמש שנים. כמו כן נקבע כי פגיעה בפרטיות היא עוולה אזרחית. בית-המשפט רשאי לחייב אדם שהורשע בעבירה לפי חוק זה בפיצוי עד 50,000 ש"ח ללא הוכחת נזק ועד 100,000 ש"ח אם שהוכח כי לשון הרע פורסם בכוונה לפגוע. האפשרות להעמיד לדין אדם בשל פגיעה בפרטיות תלויה בכמה שאלות, ובהן: האם פרסום התצלום בוצע ללא הסכמתו של המצולם? כיצד מוגדרת רשות היחיד והאם התצלום נעשה ברשות היחיד? האם הפרסום נעשה במזיד מתוך כוונה להשפיל ולבזות?

• **חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965**, מגדיר לשון הרע, בין השאר, כדבר שפרסומו עלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג. פרסום לעניין לשון הרע הוא כל פרסום, בין בעל-פה ובין בכתב ובדפוס, שהיה מיועד לאדם זולת הנפגע והגיע לידי אותו אדם או לאדם אחר זולת הנפגע. סעיף 6 לחוק קובע כי המפרסם לשון הרע בכוונה לפגוע בשני בני-אדם או יותר זולת הנפגע דינו מאסר שנה אחת. כמו כן נקבע כי פרסום לשון הרע הוא עוולה אזרחית. בית-המשפט רשאי לחייב אדם שהורשע בעבירה לפי חוק זה בפיצוי עד 50,000 ש"ח ללא הוכחת נזק ועד 100,000 ש"ח אם הוכח כי לשון הרע פורסם בכוונה לפגוע.

נתוני משטרת ישראל מלמדים כי בשנים האחרונות קיימת עלייה במספר הקטינים החשודים והנפגעים בעבירות על חוק הגנת הפרטיות:

מספר תיקים שנפתחו בגין עבירות על חוק הגנת הפרטיות 2010-2006

כ-55% מתוך התיקים שנפתחו לקטינים בגין עבירות על חוק הגנת הפרטיות וכ-60% מתוך התיקים שבהם קטינים נפגעו בעבירות מסוג זה נסגרו. פחות מ-20% מתוכם נדונו בבתי משפט.⁵⁵

עם זאת, מספר התיקים שדווח כי נפתחו בגין עבירות אלו בסביבת מחשב ואינטרנט קטן מאוד. משנת 2006 עד שנת 2010 נפתחו חמישה תיקים בגין הטרדה מינית בסביבת מחשב ואינטרנט, ובהם ארבעה

⁵⁵ רפ"ק ויקי אלעמארי, ר' חוליית מניעה והסברה, מחלקת נוער, משטרת ישראל, מכתב 12 במאי 2011.

תיקים לקטינים פוגעים ותיק אחד שבו נפגע קטין; שלושה מהתיקים היו תיקי אי-תביעה, ובאף אחד מהם לא הוגש כתב אישום. בשנים אלו נפתחו 155 תיקים על עבירות על סעיף 214 לחוק העונשין בסביבת מחשב ואינטרנט שבהן היו קטינים נפגעים; כ-70% מן התיקים שנפתחו נסגרו, ובשבעה תיקים בלבד הסתיים הדיון המשפטי בהרשעה. בשלושה מקרים נפתחו תיקים לקטינים בגין עבירות על סעיף זה, ומתוכם תיק אחד נדון בבית-משפט והעברייני הורשע. לא נפתחו תיקים לקטינים בגין עבירות על חוק איסור לשון הרע.

לפי נציגי מחלקת הנוער במשטרה, שוטרים מאגף הנוער ומאגף קהילה ומשטרה עוסקים בסכנות ובעבירות במרחב הווירטואלי ובהתנהגות בטוחה ברשת בהרצאות לפני מורים, יועצים חינוכיים ותלמידי חטיבות הביניים והחטיבות העליונות. כמו כן מתקיימת פעילות אינטנסיבית בנושא זה במסגרת היום הבין-לאומי לאינטרנט בטוח.

מפלג חקירות פשעי מחשב במשטרה מטפל בין השאר בעבירות ברשת האינטרנט. המפלג עוסק בטיפול בתלונות שמתקבלות ומקיים מעת לעת פעילות יזומה ברשת, לרבות ברשתות חברתיות. נציגי המשטרה ציינו כי יש קושי מיוחד בטיפול במקרים אלה ובהם: העדר אפקטיביות של שיתוף פעולה בינלאומי ומגבלות באיסוף ראיות ובניטור חשודים ברשת האינטרנט זאת הן בשל מסת המידע הקיימת ברשת והן בשל הזמן שחולף בין הפנייה לסיוע ובין הגעת הבקשה לייעדה.⁵⁶

משרד המשפטים – הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע

הרשות למשפט טכנולוגיה ומידע במשרד המשפטים ממונה מאז שנת 2006 על הגנה על מידע אישי בישראל ובין מטרותיה חיזוק ההגנה על מידע אישי והגברת האכיפה של עבירות פגיעה בפרטיות.⁵⁷

הרשות בדקה את דיני הפרטיות הנוגעים לאיסוף מידע על קטינים במאגרי מידע לרבות במאגרי מידע באינטרנט ואת יישומם ומצאה כי יש צורך בכללים ספציפיים לבעלי מאגרים האוספים מידע על קטינים. בדצמבר 2010 פרסמה הרשות טיוטה לקבלת הערות של כללי אתיקה והתנהגות לבעלי מאגרים האוספים מידע על קטינים שעקרונותיה מבוססים על המאפיינים המיוחדים של מידע אודות קטינים, על יכולתם וכושרם לקבל החלטות ביחס לגילוי ופרסום מידע אודותם ועל מעמדם ותפקידם של הוריהם ביחס להחלטות אלה. כללים אלה מהווים גילוי דעת של הרשות על פרשנות דיני הפרטיות המשמשים להנחיית בעלי מאגרי מידע על אופן הפעולה הרצוי ולצורך אכיפת דיני הפרטיות בעת חשש לפגיעה בפרטיות של קטינים על ידי בעלי מאגרי מידע.

בין עקרונות ההסדרה: חובה כללית על עיצוב לפרטיות (privacy by design) באופן שנועד להגן על פרטיות קטינים ולמזער את הסיכונים לפגיעה בהם, איסור על פעולות ניצול לרעה של חולשותיו של קטין ואיסוף מידע שאינו הוגן, איסור על איסוף מידע על ילד מתחת לגיל 14 ללא הסכמה הורית ואיסור איסוף מידע רגיש מתחת לגיל 18. האיסור יחול בצורה מלאה על מי שפונה לקטינים, ויטיל חובת זהירות גם על מי שפונה לקהל כללי לוודא כי הוא אינו עובר על הוראה זו, על מנת לאפשר "הסכמה מדעת" חובה לתת גילוי נאות בשפה בהירה ותמציתית להורים וקטינים אודות השימושים המבוקשים במידע בעת קבלת

⁵⁶ רפ"ק ויקי אלעמארי, ר' חוליית מניעה והסברה, מחלקת נוער, משטרת ישראל, מכתב 12 במאי 2011.
⁵⁷ ראו אתר הרשות [למשפט, טכנולוגיה ומידע](#) באתר משרד המשפטים.

ההסכמה, חובת קבלת הסכמה הורית מפורשת ונפרדת לפרסום מידע ואיסור פרסום מידע המאפשר לזהות ילד מתחת לגיל 14 וחיוב בעל המאגר למחוק מידע שאינו נדרש או לפי דרישת קטין או הורה.⁵⁸

לדברי ראש המחלקה המשפטית ברשות עו"ד עמית אשכנזי, הרשות קיבלה את הערות הציבור על הכללים והם צפויים להתפרסם עם סיום הדין הפנימי בהם.⁵⁹

---

⁵⁸ משרד המשפטים, הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע, "פנייה לקבלת הערות: כללי אתיקה והתנהגות לבעלי מאגרים האוספים מידע על קטינים", טבת תשע"א, דצמבר 2010.

⁵⁹ עו"ד עמית אשכנזי, הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע, משרד המשפטים, שיחת טלפון, 23 במאי 2011.

